Nguy□n Hu□ sinh năm 1753 t□i vùng Tây S□n, ph□ Quy Nh□n (Nay là huy□n Tây S□n, t□nh Bình Đ□nh) g□c ng□□i h□ H□, thu□ nh□ tên là Th□m. Theo tác gi□ Hoa B□ng trong *"Quang Trung anh hùng dân t□c* ” thì Nguy□n Hu□ tóc quăn, da s□n, m□t nh□ ch□p sáng, ti□ng nói sang s□ng nh□ ti□ng chuông, nhanh nh□n, kh□e m□nh, can đ□m. Sách *Tây S□n l□□c* còn miêu t□ đôi m□t Quang Trung “ ban đêm khi ng□i không có đèn thì ánh sáng t□ đôi m□t soi sáng c□ chi□u”
.

Năm 1771, ông cùng hai anh là Nguy□n Nh□c và Nguy□n L□ ph□t c□ kh□i nghĩa. Năm 1777, nghĩa quân Tây S□n đánh chi□m thành Quy Nh□n làm căn c□ đ□a ti□n công gi□i phóng Đàng Trong. Sau b□n l□n gi□i phóng Gia Đ□nh, Nguy□n Hu□ đã tiêu di□t hai v□n quân Xiêm do Nguy□n Ánh c□u vi□n t□i R□ch G□m, Xoài Mút ngày 18-01-1785 đ□p tan chính quy□n phong ki□n □ Đàng Trong.

Năm 1786, Nguy□n Hu□ đem quân ra đánh B□c Hà và mau chóng l□t đ□ t□p đoàn phong ki□n h□ Tr□nh th□ng tr□ đã ba trăm năm, l□p l□i nhà Lê. Vì hèn kém, nhu nh□□c và đ□ b□o v□ ngai vàng nên năm 1788, Lê Chiêu Th□ng “ cõng r□n c□n gà nhà” c□u vi□n quân Thanh. Vua Càn Long nhà Thanh l□i d□ng c□ h□i đ□ xâm l□□c n□□c ta, c□ Tôn Sĩ Ngh□ đem 20 v□n quân Thanh sang xâm chi□m n□□c ta. Đ□□c tin, Nguy□n Hu□ làm l□ đăng quang t□i Núi Bân, l□y niên hi□u là

Quang Trung r□i th□ng lãnh m□□i v□n quân th□y b□ ti□n ra B□c Hà.

Mùa xuân năm K□ D□u 1789, v□i cu□c hành quân th□n t□c, ông đ□p tan và quét s□ch hai m□□i v□n quân Thanh ra kh□i b□ cõi, gi□i phóng Mi□n B□c ra kh□i ách xâm l□□c. Nguy□n Hu□ đã phá tan m□i âm m□u câu k□t c□a các th□ l□c ph□n đ□ng trong n□□c và n□□c ngoài, chu□n b□ k□ ho□ch ti□n đánh Nguy□n Ánh đang qu□y phá □ Gia Đ□nh.

Nguy□n Hu□ là m□t anh hùng dân t□c, không nh□ng ông là m□t thiên tài quân s□ mà còn xu□t s□c v□ chính tr□, ngo□i giao, kinh t□...Là m□t v□ t□□ng bách chi□n bách th□ng, tr□i qua hai m□□i chi□n đ□u liên t□c, Nguy□n Hu□ đã đánh th□ng hàng trăm tr□n và đánh đâu th□ng đó, càng v□ cu□i đ□i chi□n đ□u c□a ông, th□ng l□i càng huy hoàng, chi□n công càng hi□n hách.

Mùa thu năm Nhâm Tí (16-9-1792) Nguy□n Hu□ t□ tr□n. Đây là m□t t□n th□t l□n cho phong trào Tây S□n nói riêng và cho dân t□c Vi□t Nam □ cu□i th□ k□ XVIII. Hình □nh và công lao c□a ông còn sáng mãi trong câu th□ c□a Ng□c Hân công chúa:

Mà may áo v□i c□ đào

Giúp dân d□ng n□□c xi□t bao công trình

(*Ai t□ vãn*- Ng□c Hân công chúa).